

Bakk István - Bakk Erzsébet

A magyar Pálos-rend Nagyboldogasszony védelmében

*Effigies B. Mariae Virg. in Valle Mariae prop.
Pozson, in Cotta Pozson, in Archi-Diocesi Strigoniensi*

Boldog Ágnes, III. Béla király leánya így köszönti Máriát:

„Szent Szűz, Mindenki védelmezője és segítője, aki bizalommal fordul hozzád. Kérjed Jézust, a te Fiadat, vegye el tőlem a bűnt és adja meg a szent erények teljességét. Vegyen el tőlem minden rosszakaratot és adjon testvéri szeretetet s jóakaratot. Vegye el minden büszkeségem és adjon igazi alázatot. Űzze ki szívemből a tisztátalan gondolatokat és vágyakat és adjon helyébe tiszta eszméket és kívánságokat. Igazi hajnalcsillag, aki megelőzted az örök élet után az örök dicsőségben legyen részem fényt és a kegyelem kiáradását, foglald bele Isten előtti imádságodba és könyörgésedbe, hogy segítségeddel elkerüljem a rosszat és a halandót.”

A kereszténység legmélyebb igazsága, hogy Isten szereti a világot. 2000. október 8-án Magyarok Nagyasszonyának ünnepén II. János Pál pápa, a világ püspökeivel – a Rómába érkezett magyar püspöki kar minden tagjának jelenlétében – ajánlotta a világot Mária Szeplőtelen Szívének oltalmába.

Mária nevének egyik jelentése a szófejtés szerint úrnő. Máriát, aki a keresztény vallásban az isten-

nő, az úrnő szerepét tölti be. A Szeplőtelen fogantatás dogmája, amelyet 1854-ben hirdetett ki ünnepélyesen IX. Pius pápa.

Nazianszi Szent Gergely mondotta, hogy Mária az egész mindenség Királyának édesanyja, ezért nyíltan „Úrnő”-nek, „Úrasszony”-nak, „Királynő”-nek nevezték őt a legrégibb időkől fogva. Mária a Magyarok Nagyasszonya. A magyar Mária-tisztelet gyökerei visszanyúlnak az ősmagyarság hazájába, ahol fejlett anyaistennő kultusz virágzott. A magyarság történelme során, különös tisztelettel vette körül Máriát, mely szerint Szűz Máriát, az anyaistennő-mítoszról eredő díszítő jelzőkkel és hasonlatokkal ékesítette fel. Bódog Anya = Boldog Anya, Bódog asszony = Boldogasszony stb.

A Pálos-rend, legfőbb vonásai közé tartozik a Mária-tisztelet és a Boldogságos Szűz szerepének feltárása a kegyhelyek gondozása révén.

A pálos kolostorok a Boldogságos Szűz tiszteletének központjaivá lettek, ami a rend egész apostoli munkájának legfőbb ismertetőjele.

Özséb atya esztergomi főnemesi család sarja. A magyar egyház érseki központjában tanuló ifjú kanonoki fokozatig vitte, ő lett a Szent Istvánról elnevezett iskola vezetője, vagyis az esztergomi Szent István káptalani iskola vezetője, Özséb kanonok.

Az esztergomi királyi kápolna hajdani bejárata fölött, Szent István királyt ábrázoló mozaikkép volt ezzel a felirattal: „Fogadd kegyes Szűz Anya kormányzandó országomat!” „Az egyik legkorábbi Mária-templom az efezusi szentély, amelyet 431-ben **Alexandriai Szent Cirill** szentelt föl. Róma legrégibb Mária-temploma a Forumon lévő Santa Antiqua, amelyet **Szilveszter pápa** építtetett, valamint a római ókeresztény stílusban épült Santa Maria Maggiore, ahol egy monda szerint **Szent Lukácstól** eredő Mária-képet őriznek. De Francia-, Német- és Magyarország területén is igen elterjedtek a Mária tiszteletére emelt templomok és kápolnák.

A magyar nemzet már a korai időkől felismerte a Mária tiszteletben rejlő őstörténeti hagyo-

mányait és az ebben rejlő lehetőséget, hogy számunkra fontos helyet foglalt el Európában a legkorábban a „Regnum Marianum” (Mária Ország) eszméje. Eszerint Magyarország = Mária országa, a magyar nemzet pedig Boldogasszony népe.

Pázmány Péter Máriát történelmünk cselekvő személyeként emlegeti: ország sorsát maga Mária tartja a kezében. A magyar történelem számtalan eseményét értelmezi úgy, mint Mária csodás közbenjárásának bizonyítékát. **Lipót császár** is (1657-1705) a törökök fölött aratott győzelmét maradéktalanul Máriának tulajdonította.

A keresztény hit a középkori európai kultúra alapja. A magyar pálosok korai Mária-tiszteletét többek között az is elárulja, hogy számos monostoruk templomát a Boldogasszony tiszteletére szentelték.

A pálosok, konstitúciójuk alapján már jóval előbb, az általános elterjedés előtt megülték ezt az ünnepet. Ezt támasztja alá az is, hogy Kalodván valószínűleg már a XIII. század végén állt a **Sarlós Boldogasszony** tiszteletére szentelt pálos kolostor, valamint az, hogy a ládi alapításukat 1387-ben ajánlották Sarlós Boldogasszony védelmébe.

Özséb atya, már mint gyermek is látta Esztergomban a Porta Speciosa-t hiszen ott tanult, de naponta látta, mint a Szent István káptalani iskola vezetője is. A Porta Speciosa-t, melynek egyéni művészeti értéke mellett korhatározó jelentősége is van. Szűz Mária trónol **Szent István** és **Szent Adalbert** között, akik egyházi és világi kísérvél jelennek meg. A feliratokon Magyarország felajánlásának eseményei láthatók.

A legelső Madonna szobrot Máriavölgyben egy ismeretlen remete faragta fából a XIII. század táján, a kegytemplom főoltárán látható: trónon ülő Mária és a Kis Jézus arcán átszellemült mosoly ragyog. **Ennek szinte édestestvére a két túskevári (1340 és 1360), valamint a diósgyőri (1480) álló Madonna, szintén ismeretlen pálos mester műve.** Domonkos Péter Pál zenetudós által közölt magyar nyelvemlék 1501-ből egy Mária-vers:

„o édesseges ziz maria az vylaghnak
megh velagosithoya velagoschad megh az
en lelkemeth...”

A máriavölgyi csodatévő Madonna-szobor legendás történetét összeállította: **Kollenich András** Máriavölgy vikárusa.

Pálos kolostorok, monostor, templom elnevezés (patrociium, titulus, védőszent) Mária, Boldogasszony, Boldogságos Szűz, Szent Szűz, Mária mennybemenetele, Sarlós Boldogasszony - Bereg, Csáktornya, Csatka, Enyere, Eszény, Fehéregyháza, Gombaszög, Gönc, Háromhegy, Kalodva, Kápolna, Lád, Lepoglava, Máriavölgy, Márianosztra, Monyorókerék, Nagyfalu, Novi, Örményes, Pókfalva, Remete (zágrábi), Szalónak, Szentkirály, Szentmihálykő, Tokaj, Told, Villye.

Boldogasszony ünnepek:

Január 1.	Újév, Szűz Mária Isten Anyja,
Január 23.	Mária eljegyzése
Február 2.	Gyertyaszentelő Boldogasszony,
Március 25.	Gyümölcsoltó Boldogasszony,
Április 15-16.	Húsvét,
Július 2.	Sarlós Boldogasszony,
Augusztus 15.	Nagyboldogasszony,
Szeptember 8.	Kisasszony,
November 21.	Mária bemutatása,
December 8.	Szeplőtelen Fogantatás,
December 25-26.	Karácsony.

Magyarországon különös tisztelet veszi körül Máriát.

Szent Gellért tanúsága szerint már István király idejében élt hazánkban tisztelete, akit népünk Boldogasszonynak nevezett. Ebből a szempontból mondható, hogy a rend *különösképpen* is a Boldogasszony rendje.

Özséb hitvallása azt az evangéliumi felhívást visszhangozza, mely egyetemlegesen szól: legyetek szentek mindannyian.

*Virágoskert vala
Híres Pannónia
Mely kertet öntöze
Híven Szűz Mária*

Ma is látható a márianosztrai egyház, ahol találkozunk a Mária-kultusz jeleivel.

A Márianosztra Mi Máriánk.

Több száz pálos szerzetes a földművelő néppel együtt védte a Szent Koronát őrző visegrádi várat. A pálos atyák, ha a szükség úgy kívánta fegyverrel is védtek a koronát, melyet Szent István Boldogasszonyunknak ajánlott. **Kühár Flóris** egyháztörténész 1939-ben Mária tiszteletünk a XI. század végén címmel előadást tartott a Szent István Akadémián. Az előadásában összefoglalta azokat a

kutatási eredményeit, amely a XI. század Hahóti kódex és a XII. század végéről származó Pray kódex tanulmányozásából erednek.

Az emlékeket 3 főcsoportra osztotta:

1. A két kódex Mária ünnepei,
2. A Szűzanyáról szóló misék,
3. A Mária-tisztelet egyéb vonatkozásai.

„Mind a három komoly figyelmet érdemel” –, mondja, majd így folytatja az előadó Kühár: „...a XIII. század elejéig írt dokumentumot megvizsgált 192 francia könyvtárban őrzött misekönyv és Sacramentarium szerint. Nagyboldogasszony nyolcadát öt francia helyen ünneplik a XI. és a XII-ik században. Még ez a nyolcad is meglehetősen ritka külföldön, a másik Mária ünnep megléte a Pray kódexben még meglepőbb.”

Az ősi istenasszony ünnepek száma hét, ezt **Kálmány Lajos** tudományos munkában is vitathatatlanul megállapította.

A keresztény egyház az elkövetkező évszázadokban rendre felbővítette a Mária-ünnepek lehetséges antik, pogány előzményeit.

Ma ismerünk Havi, (Habi), Fájdalmas, Kis-, Boldogasszony, Fogolyszabadító-, Segítő-, Olvasós-, Szülő-, Földtiltó-, sőt Nádi Boldogasszonyt is.

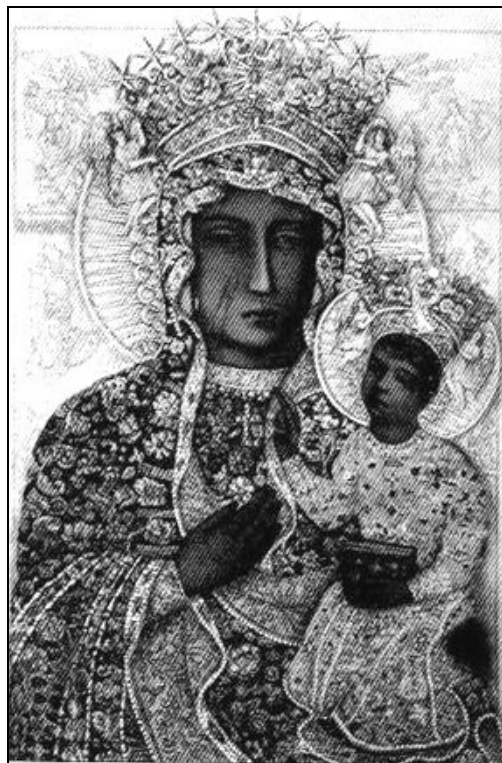
A „Sarlós Boldogasszony” a keresztény egyházakban keleten, és nyugaton sem „bevett” ünnep.

A' Magyarok nevezték Sarlós Boldog Asszony Napjának mivelhogy aratásnak idejére esik. A Sarlós Boldogasszony tisztelete innen Kárpát medencéből indult el Nyugatra. Jellemző, hogy a II. Vatikáni Zsinat liturgikus rendelkezése ellenére, mely május 31-ére tette ezt a napot, az egész Közép-Európában megmaradt július 2-án.

Márianosztra mint alapító kolostor példaképül és irányelvül szolgált a lengyel provincia számára. A Mária tisztelet megerősítése és így liturgikus vonatkozásainak megerősítése az alapító márianosztrai magyar atyák érdeme. Ne feledjük továbbá, hogy a főkolostorok úgymint (előbb Szentkereszt 1256-tól majd később Buda fölötti Szent Lőrinc 1304-től) a lengyel tartománynak a liturgiákra vonatkozó irányelveket meghatározta a lengyel provincia számára több, mint 400 éven keresztül 1382-1784-ig.

A Fekete Madonna képekről: Az első képet **Nagy Lajos** ugyanis feltűnő módon nem magyar, hanem

lengyel földre ajándékozta, Czesztochowába (**Tschenstochau**) város települt magyar pálosok monostorának a templomába.

Czesztochovai (Szerecsen) Mária
Nagy Lajos király ajándéka

Bibliai értelemben a feketeség a súlyos megpróbáltatás jelképe, amit a gyakran Máriára alkalmazott Énekek énekében olvashatjuk. „Fekete vagyok, de szép, Jeruzsálem leányai... Ne nézzetek engem, hogy feketés vagyok, mert a nap színtelenített meg engem: az fiaim harcoltak ellenem”. (Énekek Éneke, I. 4-5, **Káldi György** S. J. Szentírás fordítása az 1626-os bécsi kiadásból.)

A pálosok patrónájának Nagyboldogasszony kegyképeinek népszerűségét bizonyítja a több évszázadon át fennmaradt kultusza, oltalmazó ereje kisugárzott a kolostoraik környezetére is. A kegyképek népszerűségét bizonyítják a különböző jegyek, amelyeket a zarándokok ajánlottak fel háliból. 1983. október 2-án volt, amikor Lékai László prímás, esztergomi érsek a magyar Szentkoronával ékesítette föl a márianosztrai kegyképet.

A márianosztrai kegykép kultuszának jelentősebb emlékei Magyarországon a következők: a pesti Egyetemi, egykor pálos templom főoltárának rézlemezre festve, a pápai Nagyboldogasszony, egykor pálos templom főoltárának kegykép változata az egervári plébánia templom főoltárán. A mellék-

oltáron található, mégpedig a pesti Rókus-kápolnában, a terézvárosi plébánia templomban, a bajai és váci ferences templomban kegyoltáron van.

Mária Táli bódog Asszony Képe. Pozsony vármegyében.

A pálosok Nagy Lajos király idejétől kezdve 1786-ig, azaz II. József megszüntető rendeletéig bírták ezt a kegyhelyet.

Nagyszombati bódog Asszony Képe. Pozsony vármegyében.

1663-ban a párkányi csata után a nagyszombatiak észrevették, hogy a csodálatos Mária-kép könnyezett ezért Eszterházy Pál Az egész világon lévő tsudálatos bódogságos Szűz képeinek eredetéről írt. A szerző ezt a képet a IV. századból eredőnek származtatja.

Modordorfi bódog Asszony Képe. Pozsony vármegyében.

A modordorfi templom oldalán felállított Lorettói háznak a bódogságos Szűz fából faragott feketés képének a gondozását és búcsújáráhely működtetését is a pálosok végezték egészen a rend megszüntetéséig 1786-ig sőt még azután is.

Sasvári vagyis Sassini bódog Asszony Képe. Nyitra vármegyében.

A Sasvári Képnek az eredetét 1564-dik évre teszi egyes régi történetírók. A sasvári Mária ünnepe november 9. A kegyhely őrzését a pálos atyákra bízták.

Thuróczi, avagy Znyó Várallyai bódog Asszony képe.

Prividgyei bódog Asszony Képe. Nyitra vármegyében.

Boldogasszonyt Isteni Fiát ölébe hordozó Szűz Anya képet Szent László királyunk országlása alatt készítették. Jeles búcsúk voltak Sarlós, Nagyboldogasszony ünnepein.

Váci bódog asszony Képe. Pest vármegye. A váci egykori templomnak már nyoma sincs amely valaha egyik legfontosabb hajléka volt szent Szűz tiszteletének. Történetírónk Thuróczy János, a' szarvasnak megjelenéséről emlékezik meg művében és Vácon határozza meg ezt a helyet ahol Géza király templomot épített.

„...hogyan tudni illik, ott építette volna Geysa Király a' Püspöki Széki Templomot, a' bódogságos Szűz tiszteletére.” „Találta pedig Vátzon a' városon kívül nem messze a' Duna' part-

jától, a' Pestre vezető út mellett, egy régi kápolna egy kútnál; és ebben a' kápolnában régóta tiszteltetik a' bódogságos Asszonynak Jésusát bal karján tartó szobor képe, tökéletesen hasonló Mária Táli Képhez Posony mellett, melly egész Országban tartatik Máriának minden tsudálatos képei között legrégebbieknek.”

Besnyői bódog Asszony Képe. Pest vármegyében. Ennek a fehér csontból faragott kis Képnek eredete még nem teljesen feltárt. A IX. századból származó ereklye a templom főoltárának közepén van Oltári szentségtartóba elhelyezve. A szobrot I. Grassalkovich 23 briliánsal díszítve kristályüveges ezüstszekrénykébe tette. A csodás körülmények közt talált Mária-szobor zarándokok ezreit vonzotta ide. A felsőtemplom felszentelésükre 1771. március 17-én került sor.

A templom mellett látható a kapucinusok jellegzetes keresztje. Az ország legkisebb kegyszobra a besnyői, de hamarosan a Galga mente legnagyobb búcsújárá helyévé tette.

Székesfehérvár Szűz Mária társaskáptalani templom, királyi bazilika.

A középkori Magyarország koronázó temploma a Szűz Mária királyi prépostsági templom maradványait őrzi. A templom alapítója Szent István, akit szintén itt temettek el 1038-ban. Ezt a rangját az államalapító sírja biztosította. A pálos kolostorok és a zarándokhelyek: Hazánkban is nagyon korán kialakultak zarándokhelyek, elsősorban a magyar szentek sírjánál. Székesfehérváron a bazilika vált olyan szakrális központtá, amelyet tömegek kerestek fel, szerettek járni.

Magyarok Nagyasszonya, Mátyás templom, Budavári Nagyboldogasszony templom.

A Mátyás-templom főbejárata felett látható a Mária kapu. A Mátyás templom hivatalos nevén: Budavári Nagyboldogasszony-templom.

„Bonfini a magyar krónikának jeles szerzője (Decad 5. libr. 5.) említi, hogy tudni illik 1495-ben éppen azon a tájon a felhőkben minden budai lakosok látták a boldog Asszonyt, az anya karján ülő kised Jézussal együtt, éppen „Karátson hava 8-dikán, azaz Mária tiszta fogantatása ünnepe...”

A budavári Nagyboldogasszony templom a klasszikus gótika templomépitészetének legkorábbi és legteljesebb hazai alkotása lett, amely teljes képet ad IV. Béla korának építészeti isko-

láíról. A templom **Hunyadi Mátyás** uralkodása alatt érte el középkori virágzásának tetőpontját. **Zsigmond király** 1412 januárjában az ekkorra már átépített templom falaira először függeszti fel győzelmi zászlóit. E gesztusból majd **Hunyadi János** teremt hagyományt. **Ulászló** 1444-ben, diadalmas hadjárata után itt tartotta ünnepélyes hálaadását **Hunyadi Jánossal** együtt. Mátyás „korona nélküli koronázás” keretében a Nagyboldogasszony-templomban ünnepélyesen megkezdte uralkodását: há-lát adott Istennek és Máriának, Magyarország Nagyasszonyának, akinek különleges tiszteletét édesapjától örökölte; az oltár előtt ígéretet tett a szent jogok megtartására.

Mátyás itt tartotta mindkét esküvőjét.

Világviszonylatban is figyelemre méltó helyet foglal el a magyar Madonna-festészet! Szimbolikusnak kell-e tekintenünk, hogy a katakombák ősi Mária-ábrázolásainak egyike Pécsen található annak a gyönyörű székesegyháznak a tövében, melynek alapjait Szent István királyunk rakatta, ki árva Országát a Boldogasszony gondjaira bízta!

A miniatűrök a szárnyas oltároknak, freskóknak az a csekély töredéke is, ami a viharos történelmünk során fennmaradt, bőven igazolja, hogy a magyar középkor művészetének leghálásabb témája Ő volt. „Virgo mystica szobrászatban a Szent Szűz kontemplációját érzékelteti. Nálunk, kiknek fejlett szobrászatról a sok elpusztult emlék közül pl. a budavári koronázó főtemplom Magyarok Nagyasszonya, vagy egy ismeretlen pálos művész Szentcsalád domborműve is méltó fogalmat ad, nálunk világviszonylatban is jelentős képviselői e modern művészeteknek: **Vastagh Éva, Vastagh György, Ohmann Béla, Lux Elek...**”

2000-ben a Nagy Jubileum évében az egykori koronaküldésre emlékezve a templom fiataljai a Szent Korona újonnan készült másolatát, amelyet **II. János Pál pápa** Rómában megáldott, gyalogos zarándoklattal hozták hazáig, és Nagyboldogasszony ünnepén a pápa engedélyének birtokában megkoronázták vele Szűz Máriának a főoltáron lévő szobrát.

A pálosok rendháza, amelyet **Pálffy Pál** nádor ajándékozott számukra, tudjuk, szinte közvetlenül a Magyarok Nagyasszonya templom mellett található.

„A budai Magyarok Nagyasszonya volt Sziklatemplomában a bejáratnál **Vastag György** hófehér márványszobra fogadott: a Szeplőtelen lourdesi jelenésnek csodálatos látomása (talán a legszebb Lourdesi Mária a világon) összetört darabkai vagy kallódnak még valahol, vagy teljesen eltűntek!”

A külső főoltár mögött **Zsákodi Csiszár András** impozáns szobor-csoportja állt: a Magyarok Nagyasszonya, karján a Kiseddel, magyar szentek társaságában. – A belső főoltáron a Limpiai Feszület tövében bújt meg **Feszty Masa** elbűvölő Patróna Hungariae-ja, fején a magyar szentkoronával, karján a Gyermeke Jézus huncut mosolyával. Külön kápolnája volt **Szent István** királynak, szárnyas oltára két szélén **Szent Gellért** püspök vértanú és **Boldog Özséb** tartományfőnök állt: **Feszty Masa** remeklése mind a három szent! **De Árpád-házi Szent Margit** majolika szobra sem hiányzott ebből a magyar Panteonból.

Ez volt tehát a „Mi Máriánk!” A Szeplőtelen Szűz, a Hétörömű Boldogasszony, a pálosok kegyes „Királynője és Édesanyja”, a Magyarok Nagyasszonya. Valami különös varázsa volt ennek a budai Sziklatemplomnak.

A pálosok rend történetéhez **Gyöngyösi Gergely = Coelius Pannonius** római pálos perjel (+1545) műve a nagyvázsonyi pálosok másolta Peer kódexből (1508 után) idézzünk egy szép magyar vereszetet Mária iránti rajongó áhitatról:

„Ó kegyes Szűz Mária
Te vagy szép, tiszta rózsza
Bűn nélkül fogantattál
Anyádtúl mikoron születtedél,
Istentől úgy tiszteltettedél,
Hogy méhében te megszenteltettedél,
Szeretettel ipöltettedél.
(Kétség nélkül) eredeti büntől szeplőtelen őriztetédél
Szűz Mária, ékes vilola,
Bűnösöknek vígassága.”

Krasznahorkai boldog Asszony Képe. Gömör vármegyében. Csetneken is Szűz Máriának felszentelt templomot építettek.

Remetei boldog Asszony Képe. Horvátország: Zágráb.

Sztarawieszi boldog Asszony Képe. Galiciában. Sztarawiesz, avagy Ófalú. A kép magyarországi

eredetre mutat. Remete szent Pál szerzetesei vi-selték a gondját a boldogságos Szűz festett ké-pének.

Már jól ismerjük **Magyarországi Bálintot** (Va-lentinus de Hungária = **Hadnagy Bálint**) művei az Ima Szűz Mária tiszteletére Zsoltárok a Bol-dogságos Szűz számára.

Festetics-kódex: 1493-ban készült a gazdag díszítésű, 208 levél terjedelmű, magyar nyelvű imádságoskönyv. A gazdagon díszített kódexet a Czech-kódexszel együtt a nagyvázsonyi pálos ko-lostorban készítették **Kinizsi Pálné Magyar Benigna** számára. Szűz Mária naponta elmondan-dó kis zsolozsmája mellett néhány egyéb imád-ságot és Petrarca hét bűnbánati zsoltárát tartal-mazza. A címlapon található: iniciáléjában hold-sarlón trónoló, félalakos Mária a gyermekkel (Napba öltözött Asszony)-ábrázolás.

Czech-kódex: A 98 levél terjedelmű imádsá-goskönyvet és a Festetics-kódexet két kódex tar-talmazza, gyakorlatilag a teljes Officium Parvu-mot, ezt egészíti ki a szombati Mária officium-nak a nyári vesperása a Czech-kódex 137-164. lap-jain.

A Dubranica (**Crikvenica** város **Horvátor-szágbán Primorsko-goranska megyében**.) folyó torkolatánál épített Szűz Mária Mennybemenetele templomot 1412-ben adományozta **Frangepán Miklós** a pálosoknak, akik 1659-ben felújították és bővítették. A pálos kolostor köré épült ki a kés-sőbbi város.

Néhány példa a pálos atyákról akik műveikben a Boldogságos Szűz Máriáról írtak:

Bakk István (+1517)

Csanádi Adalbert (1515)

Meislseder Ferdinand (1721)

Mikós testvér, Benger, Nicolaus (1743)

Tallián Péter (1697)

Kollecsani Ádám (+1699-ben)

Török Mihály (+1704)

Kókai Benedek (1784)

Nunkovich József (+1755)

Orosz Ferenc (1771)

A mohácsi vész előtti időkből: **Pozsonyi Já-nos, Magyarországi (Magyar) Mihály** aki Párizs-ban halt meg. Ők főleg a szeplőtlen fogantatást védtek valamint a magyar szentek jelentőségét.

V. Miklós pápa adományozza a Casale Jubi-leum nevű prédiomot, amely az örök Városnak

Isola nevű részén fekszik és nekik Bold. Szűzről elnevezett társas káptalan, minden jogát, jövedel-mét és évjáradékát.

Máriavölgynek XI. Pius pápa 1922. évben teljes bűcsút engedélyezett .

Az Egyetemi templom (*Kisboldogasszony*-templom) Belvárosi Pálos templom

A Pálos templom Pest legrégebbi épülete. A 18. században építették barokk stílusban újjá.

Néhány példa a magyarok is lakta bűcsújáró-helyekről: Boldogasszony (Ausztia) Csatka, Csík-somlyó, Csobánka-Szentkút, Doroszló-Szentkút, Fertőszentmiklós, Jásd, Makkosmária, Máriabes-nyő, Máriagyűd, Máriakönyve, Márianosztra, Máriapócs, Máriaremete, Osló, Petőfiszállás-Pálosszentkút, Röjtökmuzsaj, Szeged-Alsóváros, Szentfa kápolna, Torna, Vasvár etc. „A nép, 8-ikán Remete-Mária bűcsújára a budai hegyekbe sereglett!”

Emmausz járásról: az emmauszjárás szokása a húsvéthétfő Baranya, Tolna, Veszprém m., és Bu-da környéke falvainak lakossága húsvéthétfőn ki-vonult a borospincékhez, a szőlőhegyre, v. elláto-gatott a szomszéd községbe.

Pest-Budán, a Gellért-hegyen húsvét 2. nap-ján tartott bűcsút *Emmausnak* nevezték, Kalocsán és Szegeden a kispapok húsvét 3. napján kirán-dultak, *emmausba mentek*.

Sopronból húsvét első napján a hívek, a feren-cesek és a jezsuiták együtt indultak Bánfalvára a pálos rendházhoz s ott tartották az ünnepi szent-misést.

A hagyomány a 20. század közepéig általában megőrizte a következő húsvéti szokásokat: Jézus keresése, húsvéti határjárás, húsvéti locsolás, piros tojásfestés, emmauszjárás, harmatszedés, hajnali fürdés és állatfürösztés.

„Egyedül Mária anyai Szívének a végtelen jósága által remélhetjük, hogy kegyelmet, alkalmas segít-séget és oltalmat nyerünk mostani bajainkban. A világot még mindig vad viszonyok marcangolják és a gyűlölet tüze égeti, mint saját gonoszságának áldozatát. Kihez fordulhatnánk máshoz oltal-mért? A Szűzanya nemcsak mennyei fényben tündöklő Boldogasszony, hanem nagy pártfogónk is, aki ezer éven át csodálatosan oltalmazta né-pünket.”

Alba Julia - Gyulafehérvár, 1948.

Vízkereszt ünnepén

†Áron

A magyar királyi koronázási jelvények: Korona, jogar, országalma, palást, királyi kard, kereszt. A koronázást mindig az esztergomi érsek végezze. Mindig a székesfehérvári bazilikában (Boldogasszony templomban) történjen. Mindig Szent István koronájával. Az érsek a többi jelvényt is átadja: kereszt, jogar, országalma, zászló, lándzsa (ehelyett az Árpád-ház kihalása után a kard.)

Így járnak a nemzedékek századok óta. Ugyanazokon az ösvényeken, csapásokon és utakon: és ugyanazokkal az imákkal, énekekkel, áhítatgyakorlatokkal. Itt imádkoztak apáink, amikor visszaverték az ősi katolikus hit ellen fegyverrel felvonuló fejedelmet. Itt kérték az égi segítséget, amikor őrhelyeiket, asszonyaik és leányaik becsületét, a maguk és fiaik szabadságát kellett megvédelmeznüik a keletről hajdan gyakran fenyegető ellenség ellen. Ide zárandokoltak a kitarítás kegyelméért, valahányszor elemi csapások sújtották, avagy az emberi önkény megalázásai és igazságtalanságai alatt lélekben kifáradtak. És ide jöttek árvaságukban is, hogy Istent engesztelve és Mária támogatását kérve fogjanak hozzá feldúlt életük újjáépítéséhez.

„A jelenések interkonfessziós jellege megmutatja, hogy a Mária-jelenések nem csupán a katolikusokhoz szólnak, bár eredetileg ebben a környezetben mennek végbe, hanem a kereszténység reális egészéhez. Ez a jelleg még egy további és tágabb jelentőségű vonással egészül ki. A Mária-jelenések évezredének sajátossága ugyanis abban található meg, hogy a jelenések kilépnek a kereszténység szoros értelemben vett köréből, és olyan helyszíneken zajlanak, amelyek más kultúrákhoz tartoznak. Ilyen jelenések mentek végbe Egyiptomban (Kairó-Zeitun); a 99%-ban, Japánban (Akita); a vallások találkozása szempontjából legváltozatosabb Szíriában (Soufanieh) és a buddhista Dél-Koreában (Nadzsú). Az e helyszíneken lefolyt események (részben jelenések, részben Mária személyéhez fűződő csodásnak minősíthető történések) a Mária-jelenések globális jellegét és jelentőségét emelik ki. Globális ez a jelleg, hiszen már Guadalupe is megmutatta, hogy a jelenések célpontja nem csupán egyetlen személy vagy közösség, hanem több vallási közösség szerves egysége, mint amilyen az akkori mexikói indiánok és a betelepült spanyolok csoportjai voltak. Ezt a globális jelleget kifejezetten erősítik meg az afri-

kai és ázsiai események. Ha arra gondolunk, hogy korunk valóban a vallási, kulturális, gazdasági és politikai globalizálódás kora, azt is mondhatjuk, hogy a Mária-jelenések globális jellege – amely az evangélium üzenetét hordozza – a jelenések globális jelentőségét mutatja. A globalizálódás által előidézett kulturális zavarodottságban a jelenések egységes üzenete a rendeződés.”

„A jelenésekben az fejeződik ki, hogy a kereszténység Istenszüelője nemcsak az elmúlt kétezer év kezdetén vállalt magára döntő szerepet, hanem ezt a szerepet korunkban egyre határozottabban érvényesíti. Európai kultúra a katolicizmus szellemiségéből merítheti megújulásának erejét. Mindszenty József hősiessége példát adott a magyarságnak. **Mindszenty József** által vezetett püspöki kar Mária-évet hirdetett. A történelem Máriája teremtményi szinten abszolút munkatársa Istennek. Mária Istenanyát ez a világlátás teszi az őt megillető tudományos helyére teológiailag. Az Egyház misztériumában a Boldogságos Szűz Mária áll az első helyen...”

Telve hittel és engedelmisséggel magát az Atyaisten Fiát szülte a világra... **Joseph Ratzinger (XVI. Benedek pápa) Szűzanyát egyetemes anyának mondja.**

Mária irányításával ez a lelki világintegráció a harmadik évezred missziós tavaszát hozza a feltámadt Krisztus emberszeretetének csodájaként. Az üzenetek Isten elvárását fogalmazzák meg kelta, francia, magyar, angol, román, német, spanyol, baszk, szlovák nyelven, az afrikai és az ázsiai népek nyelvén és indián nyelveken, mert az Úr Jézus a nyelvek zsenijét Édesanyjába a teremtesség teljességével úgy helyezi bele, hogy az istenhit értelmi közelségben mindannyiunk ámulatára a mennyei dolgok természetességével tükrözze. A világmindenséget a szeretet tartja össze. „A harmadik keresztény évezredet és az egyetemes emberi jövőt Mária oltalmába kívánta helyezni, mint ahogy korábban az egész Kárpát-medencét nemcsak a magyarsággal, hanem annak minden nemzetiségével együtt Szent István királyunk, a nagy misztikus a Magyarok Nagyasszonyának örökös királynőjének uralkodására bízta. A magyar történelem misztikájának legnagyobb fejezete.”

Őseink ezt a kegyelmes felajánlást szent örökségként tovább származtatták nemzedékről-nemzedékre. A nagy emléké és a magyarság szí-

vében élő Vaszary Kolos esztergomi bíboros más kérésére a Szentszék is elismerte a Mária-tiszteletnek ezt a nemzeti magyar jellegét, s XIII. Leó pápa 1896-ban külön liturgikus ünnepeket engedélyezett október második vasárnapjára. Szent X. Piusz pápa ezt az ünnepet október 8-ra tette át.

Joseph Ratzinger bíboros 1977-ben készített mariológiai értekezésében írja:

„Isten Krisztusban való megtestesülésének krisztológiai tétele alapvetően mariológiai tétel is.”

Pázmány Péter a magyar kereszténység egyik legkiemelkedőbb főpapja így imádkozik Máriához:

„Te vagy áldott az asszonyok között. – Méltán neveztetel áldottnak az asszonyok között, mert csak egyedül Te menekedtél meg a magtalanság átkától, éppen szüzességed által. És sokan az asszonyok közül férfiak birtokába jutottak, de Isten Fia tizenkét esztendőskorában is Terád hallgatott és a Te birtokodban volt.

Áldott vagy, nemes asszonyunk, Szűz Mária, mert Teáltalad születék nekünk a mennyei áldomások kútfeje, a Te méhednek gyümölcse. Szabadíts meg engemet imádságaid által minden átoktól, hogy a te Fiadnak kedvesen szolgálhassak mindörökkön örökké. Ámen.”

„Az angyalokat is az Ég és a Föld Királynőjének szolgálatára állította be az Isten gondviselő szeretete. Az Úr Jézus akaratából az Istenanyán keresztül szolgálják az angyalok a világ üdvözítését.” Történelmünk irracionális eseményei tanúsító erejűek, amelyek megvilágosítják fennmaradásunk hátterét. Ezer éve tele árnyékkal, de ugyanakkor Mária fényében menetelünk is egy árnyékmentes világosság felé!”

A "szent forradalom" (XII. Piusz pápa kifejezése a magyar történelem drámai perceiben) **transzcendenciája, misztikája** az 1956. október 23-án Budapesten kirobban ezeréves történelmünk minden előkészület nélküli legnagyobb és kihatásában az egész eurázsiai világot megrázó forradalma. 24 óra alatt az esemény híre végig hömpölyög az egész földgömbön.

XII. Piusz pápa a világ népeihez intézett október végi szózatában nevezi a magyar nemzeti felkelést a kommunista diktatúra és az ateizmus sátáni világhatalma ellen – szent forradalomnak.

A szentkorona által megjelenített szellemi valóság magasabb rendű a koronát viselő király személyénél. Ez a kivételes, szakrális és közjogi viszony alakult ki őseink gondolkodásában a magyarság léte és Mária országlásával a szent korona természetfeletti valósága között. Keresve sem találhatunk a nagyvilágon még egy olyan népet, amelynél nem a király viselte a koronát, hanem a korona a királyt. A magyar történelem számos eseménye mutatja, hogy a korona által megjelenített szellemi valóság magasabb rendű a koronát viselő király személyénél. Az a meggyőződés, amely a magyarságnak a koronához való viszonyát így formálja meg, sajátosan tükröződik Szent István ország ajánlásának természetfeletti csodálatos kegyelmi eseményében. A szentkorona felajánlása a Szűzanyának ezzel a ténnyel, hogy első királyunk magát a szent koronát ajánlja föl a Szűzanyának, a magyar közjognak ez a kegyelmet hordozó és sugárzó kozmikus csodálatos anyaga, nyilvánvalóan több a királyi hatalom egyszerű jelképénél: a magyarság egészét, testét és lelkét, földjét és vagyonát, minden evilági és túlvilági értékét a teremtő Isten és a teremtett ember, az Ég és a föld kultúráját is jelenti egyidejűleg.

Isten és a Nagyboldogasszony a Nagyboldogasszony kifejezés egy olyan vallási meggyőződés meglétét mutatja, amely teljes egészében felvett az ezeréves hazai Mária-tiszteletbe. A keresztény Nagyboldogasszony alakja mögött tehát olyan ősi hit-valóságot láthatunk, amelyet a kereszténységre tért magyarság hajlandó volt Szűz Mária alakjával azonosítani, vagy más szempontból, amelyet a gondviselő Isten arra használt fel, hogy a magyarságot elvezesse a keresztény hititkok, a katolikus misztika felfedezésére: az Istenanyaságban, a Világ Királynőjében, az Egyház és a magyarság koronás Édesanyjában. Szent István összekapcsolja az időt az időtlenséggel, ország ajánló gesztusa így kétszeresen is jelentős; egyszerre fejezi ki azt a tényt, hogy az ősmagyarok által tisztelt boldogasszony valójában Szűz Mária "előkép", valamint azt is, hogy ami azelőtt boldogasszony anyánké volt, az Szűz Máriát illeti. Itt tehát nem beszélhetünk egyszerűen a kereszténység "felvételéről", hanem inkább a magyarság számára igen jelentős, sőt sorsdöntő szellemi valóság "átkódolásáról", szerves továbbfejlesztéséről,

organikus beteljesítéséről, szakralizálásáról megfelelően a katolikus igazságnak "Gratia non destruit naturam, sed perficit", a kegyelem nem lerombolja, hanem tökéletesíti a természetet. Így Szent István Szentlélek sugallta víziója nem annyira a Nagyboldogasszony és a Szűzanya különbségét, mint inkább összetartozását hangsúlyozza. Ezt a misztikus összetartozást a magasabb valóság tökéletesedő ereje teszi lehetővé, hogy a magyarság Istentől rendelt földi sorsútján missziós küldetésével államalkotó népként megmaradjon és államiságát az első ezeresztendején túl is megőrizze.

*Imago B. Mariae Virg. Jacii extra Civitatem prope Fen-
tem ad septem Jacella, Diae. Jacien. Cottii. Post. 1558*

A váci csodatevő Boldogasszony képe

Szent Gellért Fehérváron tartotta bemutatkozó sermóját. Ebben ő Szűz Máriát a "napba öltözött Asszonynak" és "mennybe felvett Boldogasszonynak" nevezte.

A Jelenések könyvében János apostol látomása a "napbaöltözött" asszony és "lába alatt a hold", Szűz Mária. Mátyás veretett pénzre a Kisdedet tartó Madonna került az ezüstpénzek hátlapjára és az aranyforintok előlapjára.

A Szűzanya alakja ezért jelenik meg mindenütt, ahol az égi, apokaliptikus renddel összeilleszhetőnek vélt földi rend harmóniáját, egységét, mennyei struktúráját kellett védelmezni:

templomok és országok, tartományok és falvak védőszentjeként, az adott közösség mibenlétét, karakterét kifejező emblémák, jelvények, címerek jelképei között, valamint pecséteken, pénzeken, lobogókon, gyűrűkön és nyakláncokon.

Szűz Mária már gyakori a hazai címerpecsétben a török hódoltság utáni idők legnevezetesebb Máriás címere Vácé. Szűzanya alakja, a török uralom előtt, számtalan városka, helység és közösség címerében szerepelt.

„Égi Édesanyánk, isteni értékrendjéhez kalauzol vissza az Úr Jézus uralmának, a Világosságnak el kell jönnie a földre az ideológiák környortelenségének egyoldalú legyőzésével.

A hit nem homály, hanem Krisztus ajándéka minden embernek. Minden jelenés izgalmas, az ember-univerzum forradalmi természetfeletti kalandja.”

Pio atya szavai Magyarországról: „Magyarország egy olyan kalitka, amelyből egyszer még egy gyönyörű madár fog kirepülni. Sok szenvedés vár még rájuk, de egész Európában páratlan dicsőségben lesz részük. Irigylem a magyarokat, mert általuk nagy boldogság árad majd az emberiségre. Kevés nemzetnek van olyan nagyhatalmú őrangyala, mint a magyaroknak és bizony helyes lenne erősebben kérniük hathatós oltalmát országukra!”

Hétfájdalmú Szűz. Pilisszántó
Ismeretlen pálos munka a XVIII. századból

Kiss István – Kiss Álmos Péter
Bükkszentlélek Pálos erődkolostora – Miskolc*

MÚLT ÉS JELEN*

A múlt

A Miskolc és Dédestapolca melletti hegyek bükkös rengetegében 1240 óta éltek remeték, távol a világtól. Azonban a később már pálosoknak nevezett szerzetesek csak 1304-ben kaptak engedélyt a megtelepedésre a terület akkori birtokosától, az Ákos nembéli István nádortól, [1] aki felkarolta őket. 1313-ban Szentlélek néven új kolostort építtetett számukra, amelyet birtokadományokkal is bőkezűen ellátott. István nádor fia hűtlensége miatt kegyvesztett lett I. Károly Róbert királynál (1301-1342), aki a lázadót birtokaitól megfosztotta és azokat királyi tulajdonba vette a kolostorral együtt. A kolostor további sorsáról azt lehet tudni, hogy 1325-ben átépítették. IV. Béla a tatárjárás után elrendelte, hogy főurak, nemesemberek és egyházi méltóságok várakat, erődített monostorokat és templomokat építsenek esetleges

újabb keleti támadások kivédésére. Ez a rendelkezés tartósan érvényes maradt. Ezért épülhetett Bükkszentlélek pálos kolostora is római castelumból kifejlesztett magyar kővár-prototípus szerint. Az Ákos nembéli István nádor 1313-ban, Bükkszentlélek kolostorának megépítésekor, az akkori szerzeteslétszám és az épület térigénye alapján a legkisebb, ~100x100 láb = ~30x30 m-es négyzetalaprajzú vár prototípust választhatta a kolostorépítés alapjául, amely hat szerzetescellával és a legszükségesebb kolostori funkciókkal, de tágas éléskamrákkal épült meg. A hagyományos várépítési szokásnak megfelelően a négy erős falal körülvett négyzetalaprajzú belső udvarnak három, a keleti, a nyugati és az északi oldalán építettek egyszintes, egytraktusos kőépületet, úgy, ahogy azt a várak esetében csinálták. A negyedik, a déli oldalt a meglévő templom zárta le. Minden helyiségbe csak kívülről, az udvarról lehetett bejárni. Külső falépcső a kerengő és a gyilokjáró lapos tetejére vezetett. A kerengő az U-alakú épület három udvari fala és a déli templom hosszfa mentén épült ki. A rendházba a keleti oldalnak a déli oldali templomhoz legközelebbi utolsó traktusán és az előtte épült kapusházon keresztül lehetett bejárni. Belül körben egymás után a fürdőház, hat szerzetesi cella, az apát háza, a káptalan terem, a vele összenyitható étterem/refektórium, a konyha és ostrom túlélésére szánt éléstári készletek raktárai települhettek.

* Szerző és társa műgonddal és hazaszeretettel építi fel terveiben a múlt és a jövő Magyarországot. Addig, amíg mi a magyar Pálos rend múltját és szellemiségét kutatjuk, ők lélekben végigjárják velünk a felfedező utat és az ősi falakat, mely a hajdani pálos papságot befogadta, újraálmodják, felépítik és a jelenkori Magyarország céljai alapján terveikben rendelkezésre bocsájtják. Minden tanulmányukat meghatott lélekkel tesszük közzé. Bükkszentlélekkel kapcsolatban azért is elfogultak vagyunk, mert Rostás László, Miskolc város főépítésze a 2011-ben alkotott A Pálosok titkos története (rendezte Császár Tamás) c. filmben bemutatta azt a hatalmas követ, amelyet a bükkszentléleki kolostor ásatásain találtak és a kövön rovásfelirat látható.

Arra gondoltunk, hogy ma, amikor pang a magyar építőipar, végre gondot fordíthatnánk a kevésbé mutatós, de a nemzet számára annál fontosabb és a nemzettudatot is erősítő építkezésekre, ahol a régít újítják fel szépen, korszerűen, de eleink egyszerű, tiszta szellemiségét is megőrizve a falakkal együtt.

Bükkszentlélek szent hely, közel van az éghez. Ha nyáron ellátogatnak arra a kedves olvasók, ott is mondjanak el egy imát a magyar hazánkért és föltétlenül mondják el a Magyar Hiszekegyet.

Nem közöljük a teljes tervdokumentációt, de szóbeli, vagy levélben elmondott kérésükre szívesen elküldjük postán. (Szerk.)

Az erődkolostor nyújtotta passzív védelem nem azonos az erődített vár aktív védelmével. A legfontosabb követelmény az, hogy a kolostorerőd ne legyen könnyű zsákmánya portyázó különítményeknek, de legyen felkészült hosszabb ostromra is. Ezért legyen tartalék élelme és biztos vízellátása. Az aktív védelemre legalább annyira legyen mód, mint az erdélyi szász- és székely templom erődök (Prázsmár, Szászhermány, Székelyderzs, Prépostfalva, stb.) esetében volt. A körítő kőfalak védelme több szinten épül ki – közel- és távolharc aktív megvívására, ha szükséges – a fölső gyilokjáró pártás mellvédjén masikolis padlónyílások, nyilazó lőrészek tegyék a védekezést le-

hetővé. Az alatta lévő szinten keskeny lőablakok, a földszinten lőrészzerű ablakok készüljenek. Víz, ostromra számítva, a kolostorudvar szintje alatt épített ciszternában tároljanak.

Amikor Károly Róbert a pártütő nádorfit megfosztotta birtokaitól és a kolostor új kegyura lett, olyan lehetőséget láthatott meg a méretéhez képest kihasználatlan kolostorerőd épületében, amelynek második szándékú célja saját érdekeit is szolgálhatta, és ami a kolostor bővítésére sarkallhatta. Az 1325-ben elkezdett emeletréépítés révén a kolostor kettős feladatot tudott ellátni, mivel eredeti rendeltetése mellett egyidejűleg, vadászkastélyként is lehetett használni, a két funkciót külön-külön szintre telepítve, a Károly Róbert által királyi erdővé, vadászterületté minősített Bükk hegység vadban gazdag erdeiben tartott királyi vadászatok idején. I. Nagy Lajos király is (1342-1382), aki szívesen tartózkodott később elkészült diósgyőri várában, bükki vadászatai alkalmával szintén gyakran megpihent és vendégeskedett a kolostorban, hiszen a pálos rendnek maga is nagy támogatója volt. A kolostor tehát mindig képes volt királyi vendégeket fogadni, miközben kolostor funkciója sem szünetelt. Vadászkastélyként huzamosabb ideig a vadászati idényben használhatta a király vendégeivel és kíséretével együtt a kolostort, teljesen belakva azt, de a vadászkastély szintnek mindenkor fogadókésznek kellett lennie. A királyi teendőket vadászat idején is el kellett látni. (A király egyik oklevelét 1318-ban az ópusztaszeri bencés apátságban keltezte.)

A lovagterem mellett állandó jellegű királyi lakosztály készült, s a lovagterem másik végéhez csatlakozó íróház alkalmas lehetett ideiglenes kancellária céljára. Az átépítés során a földszinten a kolostor minden eredeti funkciója megmaradt, beleértve hat szerzetesi cellát is. Az emeleten 6 tágas hálótermet építhettek ki, és itt szállásolhatták el a királyi rangú vendégeket. A fürdőház törökfürdő-teremmel bővíthetett, a pogány ellenség II. András által Szentföldön megismert fürdőkultuszának átvett szokása szerint. Étkezésre a káptalanterem vagy a lovagterem szolgálhatott. A király testőreit, vadhajtóit, szolgálait a kolostor gazdasági melléképületeiben lehetett elszállásolni. A szerzetesek tehát párhuzamosan tovább élhették imádságos és dolgozó szerzetesi életüket vadászat idején is. A királyi építkezés pedig Istennek tet-

sző, kegyes cselekedetnek látszhatott a külvilág szemében. Ezt a pápa sem kifogásolhatta, akinek felügyeleti jogköre kiterjedt minden pálos kolostorra.

A jelen

A Miskolc közigazgatási területének harmadik kerületében található kolostoregyüttes ma rom. Templomának még álló néhány fala torzóként mered az égbe. Magasságuk évről-évre csökken. A szállásházból kő-kövön nem maradt. Se felmenő fal, se talajszint fölé nyúló fal maradványai sem láthatóak. Helyüket növényzettel benőtt, földrézsűvel szegett, mindent elfedő, koporsó alakú földfeltöltés, mint „agyagszarkofág” takarja a végleges pusztulás jelképeként, mintha a feltöltés alatti leletek örök eltemetetésre ítéltettek volna. A műemlék jellegű templom rom további pusztulásának megelőzésére 1978-ban készült állagmegóvási terv, amely nem valósult meg. Bükk-szentlélek pálos kolostorának „műemlékvédelme” az elmúlt száz évben a sikertelenség és a kudarc iskolapéldája. A melléképületek maradványai a szomszédos Herman Ottó turistaház építésekor, az 1900-as évek elején tűnhettek el. Az 1930-as években végzett ásatáskor a talált leletek a Miskolci Múzeum kőtárába kerültek, éppen úgy, mint a később 1955-ben még talált faragott kő leletek. Csakhogy a két ásatási időszakban készült fényképfelvételek tanúsága szerint, közben falainak egy része eltűnt. Ferenczy Károly építész-régész 1978-ban kapott megbízást Bükk-szentlélek pálos kolostora templomának konzerváló állagmegóváására készítenő tervekre, omlás elleni védelemmel együtt. A tervező saját, szakszerű munkájáról később keserű szájizzal azt írta: „Időnként felszínre kerül a megoldás megkeresése, de a munka évtizedekig lekerül a napirendről. A rom a környék szeméttlerakó helyévé válik és az adott állapotban nem is lehet védelembe vonni a kolostort.” A napirendről levett kolostorrommal azóta sem törődnek, állaga tovább romlik útban a megsemmisülés felé. [2] A magyar műemlékvédelem úttévesztését az angol W. Morris által a XIX. század közepén megfogalmazott és Magyarországon 1881-ben törvényerőre emelt „konzerválni, megőrizni, nem pedig átépíteni” műemlékvédelmi dogma gyakorlatba történő átültetése és szigorú betartatása idézte

elő. Kiderült ugyanis, hogy a magyar műemlék romok többségének eredeti állapota viharos történelmi előéletük miatt hitelesen nem állapítható meg és nem igazolható, tehát nem építhetők újjá. Ezért maradt a konzerválás állagmegóvó módszere. A funkció nélküli kétdimenziós-jellegű falromok azonban nem érdeklik a múltunkat megismerni kívánó látogatókat, mert nem nyújtanak olyan élményszerű látványt, amelyért érdemes lenne a romokat felkeresni. A funkció nélküli romnak pedig nincs felelős gazdája, nincs bevétele a karbantartásra és e célra szükséges és elégséges közpénz sem jut. Így a legszakszerűbben konzervált rom is előbb-utóbb ebek harmincadjára kerül, mert újabb állagmegóvás időben nem követi a szemmel látható, napról-napra romló állapotot, amikor be kellene avatkozni. Az időjárásnak kitett szabadtéri romok pedig karbantartás nélkül végleg eltűnnek. Erre mondja Ipolyi Arnold, hogy ilyenkor történelmünk egy lapja szakad ki! A más országokban is észlelt jelenség hatására született meg az új Krakkói Nemzetközi Műemlékvédelmi Karta, amely szerint, „ha a használhatóság megkívánja nagyobb térbeli és funkcionális egységek helyreállítása a kortárs építészet eszközeivel elfogadható”. Ez a tétel új felfogású műemlékvédelemre ad lehetőséget: a kétdimenziós romok mai építészeti felfogással térbelileg három dimenzióban újjáépíthetők. Ez lehetővé teszi Bükkszentlélek kolostorromjainak megmentését és újjáépítését is. Romkonzerválás helyett sokkal ésszerűbb megoldás a templom esetében is, hogy az teljesen újjáépítve, boltozattal lefedve, új funkciót kapjon és az új funkcióra újjáépített épületegyüttes szerves, hasznos elemévé váljék. A kolostor szállásházának felszín alatti maradványait in-situ a földben hagyták és az agyagszarkofág azt jelzi, hogy látszólag örökre lemondtak az eltemetett falmaradékokról, anélkül, hogy tudnánk milyen is volt valójában ez az épület. Pedig az újjáépítésnek fő méreteiben illik követnie az eredeti építmény terjedelmét. A korábbi ásatások geodéziai módszerrel készített felmérési adatait csak részben dokumentálták. A templom és a szállásház részleges feltárásának helyszínrajzán hiányosan ábrázolták a kiásott alapfalak nyomvonalát. Az utolsó állagmegóvási terv pedig már csak a templom kiásott, jobban megmaradt falait tüntette fel konzerválandó rom-

ként. A szállásház valószínűsített területén a még földben maradt eltakart romok területére megjegyzésként ráírták „falak földdel takarva, terep rendezve”. Ez úgy hangzik, mint egy halálos ítélet. A felöltött terület terjedelmi mérete ma ~30x30 m terjedelmű lehet. Ez azért fontos adat mivel joggal vélhető, hogy az eredeti rendház-épület is ~30x30 m alapterületű lehetett, hiszen egyes rendi regulák a kolostor tervezési hálójának méretét ~100x100 láb=30x30 m-es elemekből javasolták szerkeszteni. A befejezetlen felmérés alapján pedig vélelmezhető, hogy a belső körülépített mag ~13x7 m méretű udvar és kerengője - 22x15 m méretű derékszögű négyszög méretű lehetett. Ezt fogta körbe három oldalon a szállásház, a negyedikhez, a déli oldalon csatlakozott a templom. Az évszázadok alatt kialakult kolostortervezési hagyomány ismeretében az eredeti fal és térrendszert fel lehet támasztani, egy, csak papíron létező elméleti kolostortervként. Ehhez a művelethez azonban tudni kell, hogyan épültek a középkori kolostorok!

Kolostorépítés

Benedek-rendi regula szerint a monostort vagy kolostort olyan szükséges kellékekkel kellett létesíteni, mint a víz, a malom és a kert, valamint kellett, hogy legyen benne hely a különféle kétkézi mesterségeknek. A regula azt kívánta, hogy a Benedek-rendi szerzetes szerezzék meg a földműveléshez, állattenyésztéshez, erdőgazdálkodáshoz szükséges ismereteket és legyen jártas a fémmunkákban, üvegekészítésben és egyéb hasznos mesterségekben is. Clairvauxi Szent Bernát, aki lakott településektől távol, vadonban vagy terméketlen völgyekben alapította meg cisztercita monostorait szintén úgy vélte: az ideális szerzetes az, aki kitanulta a paraszti munkákat, a kőműves és az ácsmesterséget, tud szőni, kertészkedni, hogy rendet vigyen a világba.

A legtöbb középkori kolostor alaprajza az ókori görög és római világ örökségeként ránk maradt, oszlopcsarnokkal körülvett belső udvar vagy kert, a perisztílium előképét követi. A kolostorépítészetben az oszlopcsarnokos körfolyosót kerengőnek hívják. A négyzet vagy téglány alakú, kolostorudvarból és kerengőből álló központi térelemet zárt, egy vagy kétszintes tömör belső és

külső fallal határolt helyiségsor vette körül. A külső fal vastagsága várfallal vetekedhetett és hasonló védelmet is nyújtott ellenséges hadak támadása ellen. A kerengő funkciója vallási indíttatású volt, mivel a csoportos, csendes séta alkalmas volt szellemi kikapcsolódásra, meditációra, imára és arra, hogy a fráterek lelkiismeretvizsgálatot tartsanak. Ekkor vehettek számot az napi erényes vagy meggyónandó cselekedeteikkel és mulasztásaikkal. A kolostorudvar és a kerengő építészeti szempontból a körítő épületszárnyakban elhelyezett funkciók tereinek legfontosabb szervező és rendteremtő eleme volt. Ennek eredményeképpen az egyes szerzetesrendek eltérő regulái ellenére hasonló térkapcsolatok alakultak ki. Ezért lehet vállalkozni a gyakorlatilag nyomtalanul eltűnt Bükk-szentlélek pálos kolostora szállásházának elméleti, nem hiteles rekonstrukciójára. [3] Minden kolostor szerves részét képezték a szállásház vagy rendház és a templom mellett ezektől elkülönítve, a kolostor önfenntartó gazdálkodásához szükséges raktárházak és istállók, valamint a szerzetesek tanult kézműves mesterségének úzéséhez szükséges műhelyházak. A szállásházzal közvetlen kapcsolatban álló templomok mérete nagy változatosságot mutatott, mivel az a hívek számától és a pasztorális feladatoktól függött. A templom bejáratú kapuja mindig a nyugati oldalra került, a szentély pedig keletelt volt, azaz keletre nézett. A templom helyét a bencés regula az északi oldalon tartotta előnyösebbnek. A kolostor életét az apát irányította. Tekintélye a fráterek számára megfellebbezhetetlen volt. Utasításait mindenkinek elengetés nélkül el kellett fogadnia és maradéktalanul végre kellett hajtania, az engedelmisségi fogadalom szerint. Az apát szervezte meg a kolostori élet szigorú rendjét, az ima, az elmélkedés és a munka időpontját meg az elvégzendő egyes feladatokat. Utasításait a káptalan teremben adta ki az ott összegyűlt szerzeteseknek. Az apátház az apát különálló lakosztálya volt, esetleg saját kápolnával. Az írószoba/scriptorium és a könyvtár közös helyiségbe kerülhetek. A szerzetesek közös hálótermekben, „dormitoriumok”-ban aludtak. A remeték azonban megőrizték az eredeti remetekunyhók emlékét azzal, hogy külön-külön cellákban laktak, elmélkedtek, imádkoztak, böjtöltek és aludtak. Csak a refektóriumú étkezéskor és az apát káptalanházi eligazításán voltak közösségekben. A

kolostor többi funkcionális egységét úgy telepítették, hogy a szerzetesek belső élete minél háborítatlanabb legyen. Ezért kerülhetett a bejáratot ellenőrző kapusház mellé a kolostoriskola és az úton lévő szerzetes testvérek szállásául szolgáló vendégház. A szerzetesek mindennapi munkája mezőgazdasági jellegű élelmiszertermesztés volt, állattartással. Ehhez kellett az istállók és a raktárak. A műhelyházakban sokféle mesterséget űztek és nemcsak a kolostor szükségleteire végeztek munkát, hanem külső megrendelésre is. (Ezekkel az épületekkel a tanulmány nem foglalkozik.) Meglepően fejlett volt a kolostorok vízellátása. Szent Benedek regulája már a VI. században fürdőház létesítését is előírta melegvízes fakádfürdővel. A kolostor vízellátásához föld alatt vezették a vizet a konyhához, a fürdőházhoz, a refektóriumhoz és az apát házához. A használt vizet zárt szennyvízcsatornával vezették el, de felhasználták a templommal ellentétes oldalra telepített latrinák átöblítésére is. Csak feltevés, hogy Károly Róbert vadászkastélyában a szokásosnál nagyobb keleti fürdőház létesült, elődjének II. Andrásnak saját szemével Szíriában látott török fürdők kipróbálása és átvétele nyomán. A kolostort a szerzetesek saját maguk építették maguknak, a renden belüli építési munkák tervezésére és kivitelezésére szakosodott, műhelyekbe szervezett és más kolostorok építőmestereinek, kőfaragó, kőműves, ács, tetőfedő, asztalos, kovács, aranyozó, freskófestő és ólomüvegablak készítő fráttereinek segítségével. Az apátok közül sokan értettek az épülettervezéshez és a kőfaragó munkákhoz, vagy legalábbis a szerzetes közösségek térigényét meg tudták fogalmazni. A rendbe fölvetett szerzetesek, de a felvételre váró noviciusok szegénységi fogadalmuk okán, munkájukat minden anyagi ellenszolgáltatás nélkül végezték.[4] [5]

A romok újjáépítése

A kolostor funkcióinak áttekintése azt mutatja, hogy a földből alig vagy ki sem látszó romok újjáépítése nem könnyű feladat, de érdemes kideríteni melyeknek a térrendszere olyan, hogy mai korszerű igényeket is képes kielégíteni. Ha a felderítés sikeres, abban az esetben olyan megújult épület lesz az eredmény, amely a mai mindennapi élet funkcióit maradéktalanul be tudja fogadni és,

amely szervezni tudja az életet maga körül. Az eredeti téréretekkel újjáépített kolostor nemcsak idegenforgalmi célpont lehet, hanem olyan épület, amely mai sokrétű igényeket tud kielégíteni, érdemes működtetni és bevételeiből az épület jó karbantartására is jut pénz. Bükkszentlélek pálos erődkolostora kisebb volt, mint a hazai kolostorok többsége. Szerény mérete ellenére, a kőtári leletek tanúsága szerint, az épület igényes építészeti színvonalát a hangsúlyos építészeti elemek kőfaragásos megmunkálása és díszítményei bizonyítják. Az épület általános építészeti színvonalát nem a puritán remeték szokásos, elsősorban hasznosságra törekvő igényei szabták meg. Ennek oka az volt, hogy Róbert Károly a kolostort vadászkastélyként használta, de később I. Nagy Lajos király is, (1342-1382), szívesen vadászott a Bükk erdeiben és ilyenkor gyakran megpihent a kolostorban. A remeték szívesen látták vendégül a királyokat és igyekeztek számukra királyi igény szintű, méltó környezetet kialakítani.

A kolostor vadászkastély funkciója Nagy Lajos korában megszűnt az 1370-es években épített várpalota típusú, a királyi vadászterület központjában fekvő diósgyőri vár elkészülte után. Az új vár különösen Nagy Lajos 1372 utáni lengyel királlyá koronázása után értékelődött fel, mivel a Buda-Krakkó útvonal mellett épült.

A rom lehet I.: Közösségi ház - „A KÖZ HÁZA”

A kettős funkció megszűntével, az ismét csak kolostori használatra újjáépített szállásház funkciói annyiban változtak, hogy a keleti és a nyugati szárny emeletén készült 6 hálótermet kettéosztva $2 \times 6 = 12$ szerzetesi cellára lehetett átalakítani. Ezen túlmenően meg kellett szüntetni a törökfürdő termet, (ha volt és maradt a fakád), mivel az együttes fürdőzést az egyház tiltotta. Változatlan maradt a vízszintes és belső lépcsővel a függőleges forgalmi rend, az összes többi kolostor funkcióval együtt. Mindezek a funkciók olyan térrendszert alkottak, amely alkalmas lehet ma arra, hogy közösségi házzá – a köz házává – történő átalakítás esetén befogadjon és helyet adjon új funkcióknak is a kolostor azonos vagy kicsit módosított helyiség elrendezése mellett. Ez azt jelenti, hogy a közösségi ház helyiség számozása azonos lehet a kolostoréval, de más néven, pl. étterem refektó-

rium helyett, vendégszoba szerzetesi cella helyett. Néhány új funkció igényelhet új tereket, az eredeti használatot új funkcióval bővítve. A szabadteri kolostorudvar és a kerengőt az első emelet fölötti födém magasságában felülvilágítós, síktetővel fedve $\sim 22 \times 15$ m-es nagyterem alakítható ki. A helyiségek felsorolásából látható, hogy a térprogram csupa kipróbált, célszerű tércsoportokból állt, amelyeket a helyi adottságokhoz igazodva a rendi regulák szerint lehetett telepíteni, egymáshoz kapcsolni.

Bükkszentlélek pálos kolostorának romjai csak teljes újjáépítés esetén menthetők meg a teljes pusztulástól. A templomrom és az ásatások részleges adataiból a kerengő mérete és a kolostorépítés évszázados gyakorlata alapján az újjáépítés alapját képező kolostor alaprajza és térrendszere, elfogadható méret eltéréssel megszerkeszthető. Lényeges szempont, hogy a templom és a nyaktag újjáépítése az eredeti építészeti színvonalon valósuljon meg, más funkciók befogadására. Rom háromdimenziós újjáépítése akkor lehet sikeres, ha a helyi szükségletek ismeretében sikerül megfelelő hasznosítási célt találni és az építkezés pénzügyi forrását is sikerül előteremteni. Mivel Bükkszentlélek körzetében nem található olyan kereslet, – kivéve magát Miskolc városát – amely az új épület programkínálatát ki tudná használni, ajánlatos, hogy az újjáépített épület szerepe eleve regionális vagy országos vonzáskörű legyen. Az épületet választékos kulturális rendezvények és események befogadására célszerű alkalmassá tenni, kisebb közösségek összejövetelére, esetleg vallásos kisközösségek lelkigyakorlatára is számítva. A programkínálat az alábbi lehet:

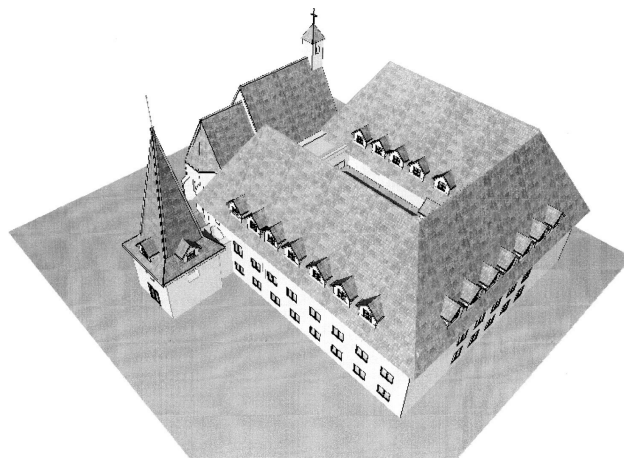
- tudományos konferencia, vitafórum, emlékülés
- vezető továbbképzés, szabadegyetem
- MBE programok és rendezvények
- zenei továbbképző mesterkurzus, hangverseny, kórusverseny,
- kamarazenei hangverseny
- kamaraszínházi est, kísérleti színházi bemutató
- táncház, tánciskola, táncverseny
- zöldprogramok, (növényzet, vadrezervátum, vadászat, ökológiai egyensúly)
- civil szervezetek és hagyományőrző egyesületek találkozója
- vigalmi, bál és bankett rendezvények

- családi jeles napok megünneplése (lakodalom)
- vállalatok, vállalkozások éves számadása, ki-helyezett kormányülés
- képzőművészeti kiállítás, (a királyi lakosztály, mint állandó kiállítás)
- csúcstechnológiai bemutató, találmány- és termék bemutató- és áruvásár

Az újjáépített kolostor alaprajzi- és térrend-szerének a felsorolt és betervezett rendezvények mindegyikét tudnia kell befogadni. A romantikus vonzó környezetet, jó szolgáltatással kell párosítani. Fontos, hogy a szabadidőt lehessen épületen belül vagy szabadban eltölteni.

Ahhoz, hogy az új térrendszer alkalmas legyen közösségi ház funkciókra, konferenciára, vitafórumra, emlékülésre, vezetői továbbképző tanfolyamra, de több más funkció esetében is, szükséges a nagyterem. A kolostorudvart és a kerengőt az első emeleti födém magasságában lefedve mintegy $\sim 22 \times 15 = 330 \text{ m}^2$ alapterületű Nagyterem alakítható ki, amely alkalmas lehet konferenciák nyitó és záró ülésére, emlékülésre, vitafórumra, bankettekre, családi jeles napok megünneplésére, vigalmi rendezvényekre, bálókra, kiállításokra, nagy zenekari hangversenyekre és színházi estekre. A helyreállított templom lehet helyszíne lelki gyakorlatoknak, kamarazenei és kórusverse-nyeknek, különleges hangversenyeknek, nyilvánosságot kizáró vallási gyülekezetek, és civil-szervezetek összejövetelének. Nagyterem mellett szükség van a földszinten és/vagy az emeleten, kisebb szemináriumi, vagy szekció ülésteremre és más kisebb termekre is. Az egyes programokban résztvevő vendégek egy részének szállása és étke-zése az újjáépített szállásház emeletén (esetleg tetőterében) megoldható, beleillesztve a rekonst-ruált kolostorterv általános térrendszerébe. A török idők utáni, vélt kolostoralaprajzhoz igazodva a remetecellák szintjén és helyén 12 szállodai für-dőszobás szobaegység alakítható ki, a fürdőház helyén szaunával. A 12 szobaegységben – két ágygal berendezve – összesen 24 vendég számára jut hely. Ha még több férőhely szükséges az a szomszédos telken álló turistaházban, egyeztetés alapján bizonyára igénybe vehető. További turisz-tikai különlegesség lehet, ha egyik szárny alatt teljes alapincézés készül, ahol a múzeum mellett vendégváró hamisítatlan kolostori borospince

épülhet, olyan, mint amilyenben kalandozó őseink múltatták az időt Szent Gallenben. A tanulmány célja bebizonyítani, hogy az eddig követett, konzerváláson alapuló műemlékvédelem tarthatatlan. Helyette inkább az új krakkói műemlékvédelmi karta szerint a romokat mai építéstechnológiával és építészeti felfogás szerint kell újjáépíteni, min-dennapos használatra. A műemlékesek az építé-szekkel együtt így tesznek legtöbbit a műemlék védelméért. Ily módon a lélektelen kódarab, egész épület elemeként, szemantikailag közvetíteni tud-ja számunkra a múlt szellemét és lelkiségét, a külvilágnak szóló kódolt üzenetét.

3D-s tömegvázlat

Rejtett dimenziók és összefüggések

Bükkszentlélek pálos kolostorának szállás-háza teljesen megsemmisült és az eltemetett romok, falmaradékok nem tudják megmutatni a fa-lak és a födémek építésmódját és eredeti állapotát. A romtemplom még lábönálló falazata csak annyit árul el, hogy a nyers kőfalak feltehetőleg helyi kőből, helyszínen alakított, kis kváder-kövekből rakott, változó rétegekben, többé-kevésbé vízszintes, fekvő sorokkal készült nyers ciklop kőfalak. A hangsúlyos építészeti elemek és tagozatok – nyíláskeretek, fallizénák, a boltívek kőbordái és az indításukra szolgáló fali konzolok – pedig igényes kőfaragó munkával készültek. Ennek és a kolostor későbbi, királyi használata alap-ján feltehető, hogy az emeletközi és tetőfödémek nem fagerendás, hanem kőbordával erősített téglasüvegekkel épített keresztboltozatok, vagy félkör keresztmetszetű, kváder tufakőből vagy téglából rakott dongaboltozatok lehettek. Csak a 60°-os

hajlásszögű nyeregtetők fedélszékei készülhettek fából. Ez az építésmód, annak idején, a fafedéssel szemben többszörös építési költséget jelentett. Ezt a nagyvonalú, elegáns kivitel az indokolta, hogy a kolostort vadászkastélyként királyok használták. Bükkszentlélek pálos kolostorának múltjában felmerül két évszám, 1313 a kolostor megépítésének éve, és 1325 a kolostor átépítésének éve. 1313-ban bizonyára hatályos volt még IV. Béla király rendelete, hogy kővárakat, erődtemplomokat és erődkolostorokat kell építeni, hiszen az ország békés életét örökösödési harcot kísérő fegyveres belviszályok is terhelték és pusztították területét. A viszonylag szerényméretű templom és a rendház épületének összeépítése előnyös a szorosan összeépült kolostor együttes jobb védhetősége szempontjából. Az 1325-ben kezdett átépítés kapcsán, amikor a kolostor királyi tulajdonba került az a feltevés lehet mérvadó, hogy eredetileg a $\sim 100 \times 100$ láb = 30×30 m méretű négyzetalaprajzú prototípus várterv alapján épült erődkolostort a bővítés után, az emeleten kialakított hat hálótermes királyi lakosztályos, lovagtermes vadászkastélyként lehetett használni. Történelmi tény, hogy a szentföldön harcoló keresztések, sőt maga II. András király, megismerték, megkedvelték és magukkal hozták a pogány keleti ellenség magas színvonalú fürdőkultúráját és Róbert Károly király ezt (az évi 100 márka okán is) tudhatta. A szokást a testi tisztaságra sok gondot fordító szerzetesek is átvehették. A vízellátó- és vízvezető rendszer a rendi regulában előírt melegvízes kádfürdőhöz kiépült, tehát eleve adott volt. Csak az egyházi hierarchia csúcsán álló főpapok ráncolhatták homlokukat!

Az eszmei terv

A romtemplom konzerválással történő állagmegóvására készült tervén a visszatöltött „kőtemető” terjedelmi mérete mintegy $\sim 100 \times 100$ láb, védőrézsűvel. Ebből a négyzetes idomból, valamint a kolostorudvar és kerengő felmérés alapján korábban megállapított méretéből kiindulva és a térrendszert megszerkesztve, közel azonos, $\sim 31 \times 31$ m-es alaprajzi méret adódik. Ebből azt a meglepő tényt lehet megállapítani, hogy a szállásház a feltételezett vastagságú kőfalakkal körülhatárolt, összevont funkciócsoportok telepítésére

szolgáló összefüggő felületeire 3×3 m-es (az északi szárnyban $3 \times 3,5$ m-es) tervezési méretháló osztható ki. Ezek az alapmodulnak tekinthető hálóelemek önmagukban bizonyíthatják, hogy az egyes funkciócsoportokat, mind a földszinten, mind az emeleten azonos méretű keresztboltozat egységekkel fedték le. Kivételt az apát háza, a könyvtár és a káptalan terem dongaboltozata képezett. Ez nem szigorúan (senso strictu) vett tudományos megállapítás, hanem a pálos és a többi hazai szerzetesrendi építőműhelyek gyakorlati tapasztalatából és a műszaki fejlődés egyre fejlettebb építéstechnikát igénylő, műszaki szükségességéből kialakult építésmód elterjedését mutatja. Az egyre általánosabbá vált építés faragott kőből, az előre legyártott kőelemek pontos illesztését igényelte és a helyszínen e célra megfelelő méretkoordinált csomópontokat kellett kimunkálni. Ez sem a görög moduláris épületszerkesztéssel, sem a mai, az épület egészére kiterjedő méretkoordinált előregyártással sem azonos módszer, mégis ez utóbbi előfutárának tekinthető. A tudatos méretkoordinációt, az elméletileg rekonstruált szállásház hossz és haránt irányú két méretlánc igazolja.

A $\sim 3 \times 3$ m-es alaprajzi méretre, (modulra), szerkesztett keresztboltozatokkal nagyobb téglalap alakú tereket általában a két térhatároló hosszfal között futó egy vagy két oszlopsorra, illetve a két oldalfal gyámkonzolaira felülő boltozatelemekkel lehetett lefedni. Ily módon két- vagy háromosztatú, többhajós tereket lehetett kialakítani. Ez a lefedés mód keresztboltozattal azért ésszerű és gazdaságos, mert a közbenső oszlopsorok egyedi oszlopai a rájuk felülő boltozatok fele terhét hordják, ferde erők nem támadják. A falakkal párhuzamosan futó szélső oszlopokra ugyancsak a félboltozat terhe jut, az oldalfalakra azonban csak ennek fele, tehát a teljes boltozat negyed terhe esik. Ennek az a kedvező következménye van, hogy az oldalnyomással támadott fal általában nem igényel külső támpillér megtámasztást.

A kolostorok egyes fontosabb tereinek, pl. káptalanterem, apátház, kápolna használói sokszor közbenső alátámasztás nélküli, nagyobb fesztávú és nagyobb belmagasságú tereket kívántak. Olyanokat, amelyek a használója rangját és tekintélyét szemantikailag első látásra megmutatták. Ilyen térlefedés céljára legalkalmasabbak a félkör keresztmetszetű dongaboltozatok. A két lefedési

rendszer csak akkor lehet egymás fölül építve alkalmazni, ha a keresztboltozat van alul, a dongaboltozat fölül. Fordított esetben ugyanis a keresztboltozat közép pillérsora a dongaboltozat záradékvonalára esnék és az oszlopokat az alátámasztás nélküli boltozat hordaná, nem pedig az alatta elhelyezkedő oszlop és az altalaj. Kerengőket keresztboltozatokkal viszonylag egyszerűen és gazdaságosan lehet lefedni, annak ellenére, hogy a kolostorudvar nem koordinált méretei miatt más alakú és méretű keresztboltozat is szükséges lehet.

A kolostor újjáépítéssel összefüggő néhány fontos kérdés azonos azokkal a problémákkal, amelyekkel a romos várakat újjáépítő vállalkozóknak kell ma szembenézniük. Kiderült ugyanis, hogy az újjáépített vár látványa nem vonz elegendő létszámú érdeklődőt ahhoz, hogy a csak futólag látogató turisták által fizetett vári belépőjegyek összege fedezni tudná a vár fenntartási költségeit, a szálláshelyekből és az egyéb programkínálatokból származó bevételek nélkül. Ezért szükséges, hogy újjáépített kolostorok esetében is sokféle vendégmarasztaló program és szabadidő eltöltési mód legyen, hogy a látogatók ne csak egy napig maradjanak az újjáépített kolostorban és környékén. Ilyen program lehet egy tea vagy kávé a királyi lakosztályban, „pincészer” szerzetes módra és vadászlakoma a borpincében, királyi gőzfürdő a „török-fürdőben”, (a margati „örökös” száz márkás sóadományról méltatlan utódokként a húsvéti fizetési határnapról ma már el is felejtkezünk) [6].

*Újjáépítés II.: Kolostorromból egyetem
- „a Miskolci Bölcsész Egyesület Kisegyeteme”*

Bükkszentlélek pálos erődkolostorának romjai újjáépíthetőek felsőoktatási intézményként, egyetemenként is. Az új egyetemépület egyedülálló példája lehet annak, hogy egy középkori szerzeteskolostor milyen sokoldalúan felhasználható mai funkcióra, eredeti terjedelmével és térrendszerével. Csak teherhordó szerkezeteit és építészeti megjelenését célszerű a kortárs építészet gondolkodásmódja szerint és eszköztárával újjáépíteni és megformálni, főleg költségcsökkentés okából. A ház azonban legyen olyan színvonalú „végtermék”, hogy ne tűnjék az eredeti elegáns mű olcsó, eklektikus utánérzésének. A Miskolci Bölcsész

Egyesület felsőfokú oktatási intézménye ma még csak egyesületként, de megfelelő állami akkreditáció birtokában, magánegyetem jelleggel végzi egyedülálló magyarságtudományi kutatásait és magas színvonalú oktatómunkáját, lehetetlen, leírhatatlan elhelyezési körülmények között. Ezt a siralmas állapotot orvosolhatná átmenetileg az egyetem újjáépített romkolostornak a jelenleginél sokkal igényesebb elhelyezése addig, amíg a MBE végleges helye, a Nagyegyetem – az egyetemalapító Nagy Lajos király diósgyőri várának átépítésével el nem készül.

A végleges alapadatok (hallgató és oktató létszám, tagozatok, tantárgyak, tantermek, előadótermek darabszáma) ismeretében az adott térkeretbe elhelyezhető funkciók és tényadatok alapján lehet eldönteni, hogy érdemes-e az átmeneti elhelyezési megoldás megvalósításával együtt járó nehézségeket vállalni és elegendő lesz-e a kapott alapterület a szükséges funkciók elhelyezésére? A jelenlegi felsőfokú képzés keretében, a hallgatók két- vagy hároméves tanulmányi időben a Magyarságtudomány szak mellett oktatói-pedagógiai képesítést, továbbá szakképzés keretében megélhetőségüket megalapozó szakmai ismereteket sajátíthatnak el. [7] Ehhez az oktatási feladathoz – a felvételi hirdetmény alapján – mintegy 20 alapképzési és szakismereti tantárgy oktatásához 20 tantárgyi vagy tagozati terem telepíthető két szinten. A húsz terem a keleti és a nyugati épületszárny első és tető emeletén lehet kiépíteni. Ehhez e két tantervi szárnyat, eredeti szintszámukhoz képest meg sem kell magasítani. A pártázatra ráépített magas tető terében elegendő hely van a ~6x6 m-es (össze is nyitható) termek számára. Az oktatói-pedagógus képesítés tantervi követelményeinek teljesítéséhez több kisebb-nagyobb előadóterem is szükséges, gyakorlati foglalkozás céljára is. Ilyen tér lehet a templom hosszháza, szentélye, sekrestyéje, valamint a belső udvar lefedésével nyert Nagyterem. A tetőtérben a tantermeket nagyobb termekké, (akár tornateremmé), össze lehet nyitni. Az internetes oktatás (E-learning formában) Skype program használatával történik. Az internetes technika telefonvonal segítségével továbbított, hallható és látható, tanrend szerinti ismeretanyag és megoldandó tesztfeladatok téziseinek közlését öleli fel. Ehhez az épületen belül megfelelő infrastruktúrát kell kiépíteni digitális központtal és sa-

ját TV-„stúdió”-val (pl. a törökfürdő helyén) más helyi programok sugárzására is. Az időszakosan személyes konzultációra, tudást felmérő beszámolóra és a stúdiókkal összefüggő vizsgákra érkező hallgatók, továbbá az oktatók és a segédezők étkezését lehetőleg épületen belül kell megoldani melegítő konyhás, steak- vagy reformkonyhás, gyorsétkezéssel megoldással. A szállás lehetőségét a szomszédos, működő turistaszállalóval célszerű tisztázni, mivel ilyen funkcióra a tetőtérben már nincs hely.

Összefoglalás: Bükkszentlélek pálos erődkolostora

Bükkszentlélek több mint 700 éve épült, sok sorsfordító eseményt átélt pálos erődkolostora Magyarország egyik legelhanyagoltabb műemléke. Hosszú évtizedek óta vár felújításra. A romok megóvására tett erőfeszítések azonban eddig csődöt mondtak. A kolostor nagymértékű lepusztulása az ezerkilencszázas évek elején kezdődött. Az időközben elvégzett két ásatás ellenére még a kolostor pontos fekvését és térrendszerét sem sikerült rajzban rögzíteni, a templom kivételével. Három évtized alatt a szállásház egyszerűen eltűnt és helyét „agyagszarkofág”-hoz hasonló földfeltöltés fedi be. Az utolsó kísérlet, hogy megmentsek a templom földből kilátszó falait 1978-ban történt, de az elkészült tervek nem valósultak meg. Újabb új, arra irányuló kezdeményezés született, hogy az egész kolostort 3D, háromdimenziós formában építsék újjá, olyan új funkciókra, amelyek bevételt hoznak működéséhez és karbantartására. Az új létesítmény lehet többcélú közösségi ház, a KÖZ-HÁZA, amely helyet tud adni konferenciáknak, különféle találkozóknak, választékos kulturális eseményeknek, különleges zenei programoknak és képzőművészeti kiállításoknak. Az újjáépített romkolostor egyetem is lehet. Az új terekbe az új funkciókat úgy lehet telepíteni, hogy a kolostor térrendszere változatlanul marad, esetleg kissé módosul. Ez azt jelenti, hogy a közösségi ház helyiség számozása azonos lehet a kolostoréval, de más elnevezéssel, pl. étterem refektórium helyett. A középkori monostor holt romjai tehát feltámaszthatóak sokféle új, mai funkcióra, még egyetem

céljára is. Egy új nagytermet is lehet kialakítani a kolostorudvar lefedése révén. Az egyetemmé történő újjáépítés pedig azt bizonyítja, hogy egy középkori kolostor rom újjáépítve milyen sokoldalúan hasznosítható modern funkcióra.

Summary: A Pauline Fortified Cloister at Bükkszentlélek

The ruined Fortified Pauline Cloister at Bükkszentlélek – built more than seven hundred years ago, surviving great many critical events of history – is one of the most neglected national monuments in Hungary, needing repair since a couple of decades. Efforts to save the ruins all failed so far. Large scale degradation of the cloister began in years of the nineteen hundreds. Despite of two excavations performed in the meantime even the layout of the cloister could not be drawn up but the temple's. In nearly three decades the monastic precinct simply disappeared and its location has been covered by an earth fill up resembling a „clay sarcophagus”. The last attempt to save the temple's walls protruding out of the earth was made in 1978 but the blueprints were never executed. Recently new incentives have been born aiming at complete reconstruction of the whole monastery in 3D form, remodeled for new functions, focusing to income that can provide financial means for operation and upkeep. The new structure can be a multipurpose community house for conferences, various meetings, cultural events, musical programmes and exhibitions of arts, or even a university. All the new functions can be integrated into the original spatial system. It means that room numbering of the community house will be the same as that of the monastery but bearing different names, e.g. restaurant instead of refectory. Some new functions might require new spaces by converting former usage into a new one. By roofing up the open air peristylum court at cornice height level a large indoor auditorium with skylight can be created. The reconstructed ruins, remodeled as a University will show the capability of a mediaeval monastery for unexpected modern multipurpose use as well.

FORRÁSOK

[1] SZALAY Károly

Miről híres Gyöngyöspata? In: Magyar Demokrata, 2011. máj.18. 35. p. „...nem hagyhatjuk említés nélkül Ákos-nembéli István országbíró mondását, aki 1301-ben, az Árpád-házi király, III. András halálakor *utolsó aranyágacsaként* siratta el az egyik legnagyobb európai uralkodóház utolsó hajtását...” Ezek költői szavak egy jurátustól. Igaz, ez már az Ómagyar Mária-siralom születésének századában volt.

[2] LUDWIG Emil

Bükkszentlélek pálos kolostora. Magyar Nemzet, Magazin melléklet, 2010-07-24. Publicisztika. 39. p.

[3] MÜLLER, W. - VOGEL, G

SH atlasz – Építő-művészet. Springer Verlag, Budapest-Berlin. 1933. Kolostorfunkciók: 334-340. p.

[4] GIES, F. and J

Cathedral, Forge and Waterwheel. Technology and Invention in the Middle Ages. Harper Perennial Publishers Inc. NY 1994. 114. p.: A bencés apátságok a középkorban a műszaki fejlődés úttörői voltak. I. sz. 900 körül élen jártak a vízi energia hasznosításában. Nemcsak vízimalmokat építettek, hanem hasznosították a víz erejét a sör-erjesztő komló feldolgozására, továbbá szőlőpréslésre, kendertilólásra, kovácsfűjtató működtetésére. Megoldották a kolostorok vízellátását és szennyvízelvezetését is. 188. p.

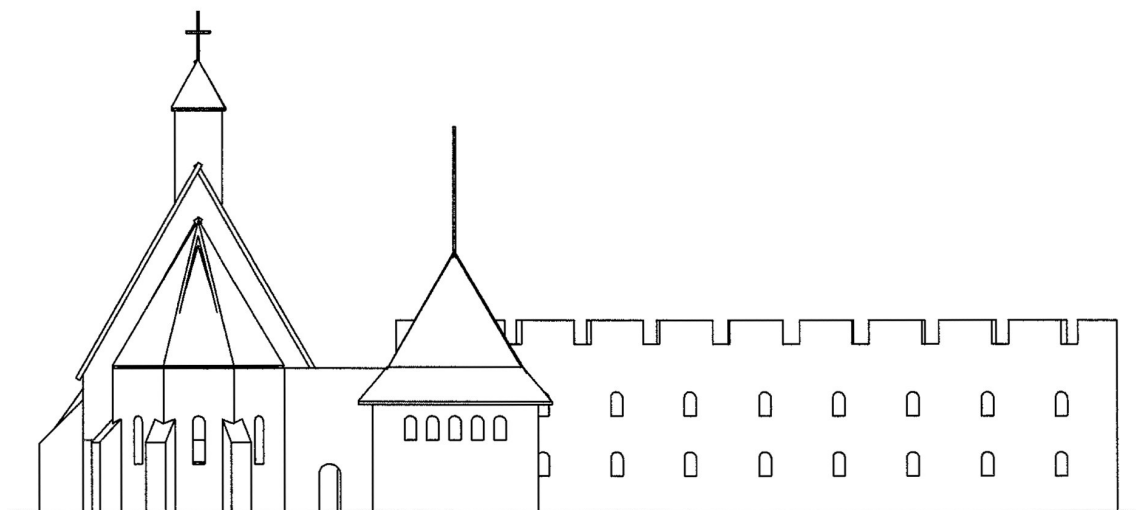
[5] GÁSPÁR Ibolya - SOPRONYI Gyula (foto)

Lovagvár Szíriában. In: National Geographic Hu., 2010. aug. 30-55. és 149. p. A johannita lovagok egykori Margat nevű várában, amely a Szentföld legnagyobb erődítménye volt, ma magyar régészcsoporthoz tartozó kutató ásatásokat és falkutatásokat, sőt feltárják a romokkal eltakart részeket is. Azonban nem ők az első magyarok, akik az erődöt megismerték. 1217 végén, az ötödik keresztes hadjárat idején II. András magyar király felkereste a bővítés alatt álló várat és az építési eredmények láttán, örökös évjáradékot folyósított a további építkezések céljára. Adakozókedvét az is befolyásolhatta, hogy a király édesanyja, Châtillon Anna, antiochiai hercegnő, a Szíria területéből kihalászott Antiochiai Hercegségben született. A Margatban keltezett oklevél szerint: „... Margatnak, amely a pogányok közvetlen közelében helyezkedik el, örök fenntartására, királyságunk sójvédelméből száz márkát adunk, amelyet mindig húsvét idején ezüstpénzben kell fizetni és úgy rendelkezünk, hogy ezt az összeget mindörökké birtokolniuk kell.” A száz márkát 23 kg súlyú ezüstöt jelentett. A király otléte alatt megtudhatta, hogy a vár akkor került a johanniták birtokába a muszlimoktól, amikor a várvédők egyszer önfeláldozással múltatták az időt a közeli római fürdőben, s közben az egyik szemfüles keresztes lovag katonáival megszállta az őrizetlen falakat. A johanniták ezután kezdték kibővíteni a várat hatalmas, bevehetetlen, de kényelmes védőművé. A falakon kívüli római fürdő helyett négy új fürdőtermet is építettek maguknak a várban. Kiásásuk világszenzáció értékű hírek számított a nemzetközi sajtóban. Elegáns lakosztályokat is építettek, hozzájuk tartozó magán-fürdőtermekkel. E történeti tények alapján a magas színvonalú muszlim-török fürdő kultúra megismerője, kipróbálója és meghonosítója hazánkban, a szerencsésen hazatért keresztes lovagok mellett, maga II. András magyar király lehetett.

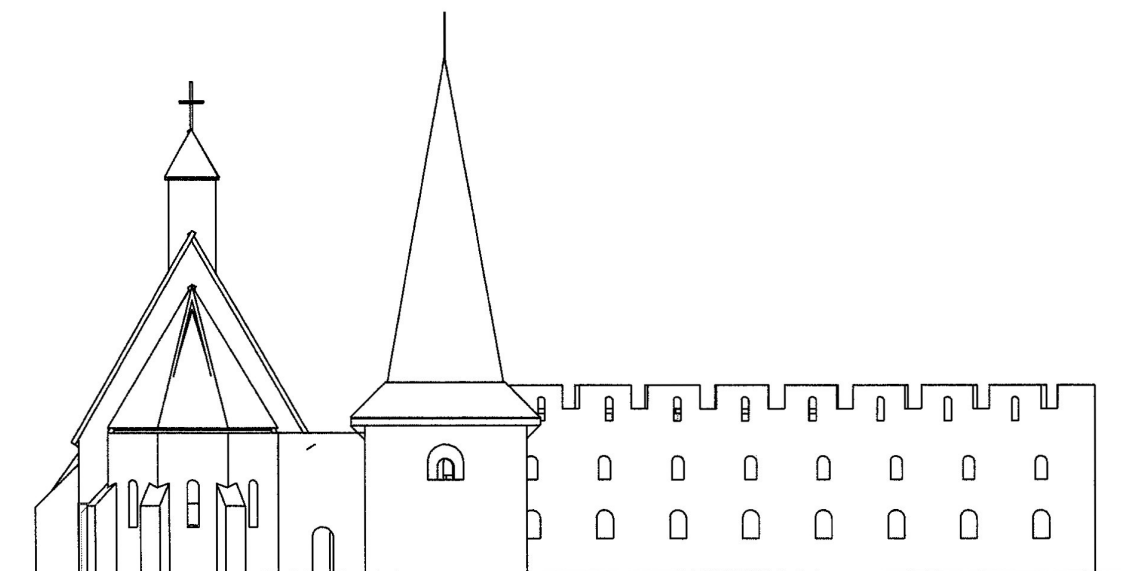
[6] BARTA Boglárka

Várfoglalók. In: Magyar Demokrata, 2011. febr. 16. A magyar régészek Margat várában folytatott ásatásainak az eredményét a Magyar Nemzeti Múzeum „Akkor és most - Magyarok Margatban” címmel világszenzációnak számító kiállításon mutatta be, Pécsen.

[7] GYÁRFÁS Ágnes: Magyarságtudomány a világhálón. In: Ősi Gyökér, 2010. 1-2.sz., 88., 89., 90., 92. p. Miskolci Bölcsész Egyesület, Miskolc, 2010.

Erőd kolostor 1313 keleti nézet

Erőd kolostor és vadászkastély 1325 keleti nézet

Kolostor és köz-ház, MBE keleti nézet